

โครงการฟื้นฟูระบบนิเวศเกษตรเพื่อสิ่งแวดล้อมโดยชุมชนท้องถิ่น จังหวัดนครพนม

กิจกรรมการเกษตรเชิงเดี่ยวที่เข้มข้นในพื้นที่จังหวัดนครพนม ทำให้เกิดการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้พื้นที่ป่าไม้ รวมทั้งพื้นที่ป่าหัวไร่ปลายนาในจังหวัดนครพนมมีพื้นที่ลดลง ทำให้หน้าดินเกิดการเสื่อมโทรม รวมทั้งปัญหาการชะล้างพังทลายของหน้าดิน นอกจากนี้ การใช้สารเคมีทางการเกษตรเป็นจำนวนมาก ในกระบวนการผลิตส่งผลให้ปริมาณสารเคมีตกค้างในดินและน้ำเป็นจำนวนมาก ประกอบกับ การเกษตรแบบพันธะสัญญาโดยเฉพาะการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชให้บริษัท ซึ่งทำให้เกษตรกรขาดอิสรภาพในการผลิตทุกขั้นตอน นอกจากนี้ ยังมีการขูดหินขายในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนมอีกด้วย ซึ่งทำให้เกิดผลเสียต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณรอบๆ ขูด รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ ผลกระทบดังกล่าวมีความเชื่อมโยงในหลายมิติ เช่น ระบบนิเวศ ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ เศรษฐกิจ และสังคม

มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนาจึงพัฒนาโครงการฟื้นฟูระบบนิเวศเกษตรเพื่อสิ่งแวดล้อมโดยชุมชนท้องถิ่น จังหวัดนครพนม เสนอต่อกองทุนสิ่งแวดล้อม และได้รับการอนุมัติโครงการในคราวการประชุมคณะกรรมการกองทุนสิ่งแวดล้อม ครั้งที่ ๓/๒๕๕๒ เมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ.๒๕๕๒ มีระยะเวลาดำเนินโครงการ ๓ ปี (พฤศจิกายน ๒๕๕๒ - ตุลาคม ๒๕๕๕) งบประมาณ ๔,๗๘๒,๐๐๐ บาท โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (๑) เพื่อฟื้นฟูสภาพดิน-น้ำ-ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศเกษตร (๒) ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การฟื้นฟูระบบนิเวศเกษตร โดยกระบวนการสร้างสำนึก ห่วงแหน และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ควบคู่กับการอนุรักษ์ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น (๓) เพื่อสนับสนุนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีที่เหมาะสม ในการฟื้นฟูระบบนิเวศเกษตร การจัดการทรัพยากรเชิงบูรณาการอย่างยั่งยืน (๔) เพื่อเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นๆ ได้เรียนรู้และขยายผล พื้นที่ดำเนินโครงการ คือ พื้นที่ ๑๐ หมู่บ้าน ใน ๗ ตำบล ๖ อำเภอของจังหวัดนครพนม และจังหวัดมุกดาหาร

โครงการมีแผนงานทั้งหมด ๔ แผนงาน ได้แก่ (๑) การถอดบทเรียน องค์ความรู้จากประสบการณ์การทำงานเกษตรที่สมดุล สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ของชุมชน (๒) ฟื้นฟูระบบการทำเกษตรธรรมชาติ และป่าหัวไร่ปลายนาเพื่อลดปัญหาทรัพยากร ดิน น้ำ เสื่อมโทรม และลดการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน (๓) การผสมผสานเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมพื้นบ้าน และสิ่งแวดล้อม และ (๔) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่ได้จากการดำเนินงาน และการรณรงค์ประชาสัมพันธ์

กิจกรรมที่โดดเด่นคือ การแบ่งพื้นที่ส่วนหนึ่งในแปลงเพาะปลูกมาทำเกษตรธรรมชาติ การตั้งสมาชิกในชุมชนมาจัดทำฝัังไร่นาเพื่อแสดงภาพรวมของทรัพยากรธรรมชาติประเภทต่างๆที่มีอยู่ในไร่นา พื้นที่อดีตพื้นที่ป่าหัวไร่ปลายนาให้เป็นป่าไม้ใช้สอย โดยการปลูกไม้ใช้สอยพันธุ์พื้นบ้าน ไม้หลัก ไม้ยืนต้น รวมทั้งไม้สมุนไพรทั้งไว้ไม่ไกลจบเป็นระยะเวลา ๒-๓ ปี รวมทั้งมีแหล่งการเรียนรู้ประจำชุมชนอีกด้วย

ผลผลิตของโครงการ ได้แก่ (๑) พื้นที่ป่าหัวไร่ปลายนามากกว่า ๑๐๐ แปลง มีความหลากหลายทางชีวภาพเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสภาพความหลากหลายทางชีวภาพที่พื้นกลับคืนมา มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น และช่วยลดการใช้ไม้จากป่าสาธารณประโยชน์ ๑๐ แห่งได้ (๒) ดินในพื้นที่เป้าหมายมากกว่า ๘๐ แปลง มีธาตุอาหารพืชตามธรรมชาติเพิ่มขึ้น จากการลดการใช้ปุ๋ยเคมี และการใช้ปุ๋ยคอกปุ๋ยหมักเพิ่มขึ้น (๓) ชยะอินทรีย์ในเขตเทศบาลและชุมชนได้รับการกำจัดด้วยการนำไปทำเป็นปุ๋ยหมัก (๔) ชุมชนสามารถผลิตปุ๋ยคอก และปุ๋ยหมักเพื่อใช้ในแปลงเกษตรธรรมชาติมากกว่า ๘๐ แปลง ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น (๕) ชุมชนมีการเรียนรู้การผสมผสานเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน ในการผลิตวัสดุในท้องถิ่นให้มีคุณภาพด้วยกระบวนการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (๖) กลุ่มเป้าหมายมากกว่า ๑๐๐ คน สามารถใช้ข้อมูลเพื่อวางแผนงานและแผนการทำงานในพื้นที่ของตนเองได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ (๗) เกิดชุดองค์ความรู้ในท้องถิ่นจากการถอดบทเรียนของชุมชน เผยแพร่ผ่านสื่อวีดิทัศน์ เพลงพื้นบ้าน และหนังสือ (๘) เกิดเครือข่ายการเรียนรู้และแนวความคิดในการเพิ่มป่าหัวไร่ปลายนา และการทำการเกษตรที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ๑๐ หมู่บ้าน ใน ๗ ตำบล และในพื้นที่ใกล้เคียง

ปัจจัยที่ทำให้โครงการประสบผลสำเร็จคือ (๑) การดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงตั้งแต่ต้นจนจบโครงการ ทำให้ประชาชนในพื้นที่ดำเนินโครงการมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการอย่างถูกต้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน (๒) แกนนำชุมชนที่มีศักยภาพจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆและการเรียนรู้ด้วยตนเอง (๓) กิจกรรมส่งเสริมการเกษตรที่เหมาะสมทำให้คุณภาพการผลิตได้รับการปรับปรุง สามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรได้มากขึ้น รวมทั้งมีแหล่งอาหารเพิ่มมากขึ้น และลดผลกระทบทางลบต่อสุขภาพของประชาชนจากการสัมผัสกับสารเคมีทางการเกษตรในพื้นที่ดำเนินโครงการ

ภาพจากพื้นที่ดำเนินโครงการ

